

ГУВОХЛАНТИРИШ ТЕРГОВ ҲАРАКАТИНИ ЎТКАЗИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УНИ ҚЎЛЛАШДА АМАЛИЁТДА УЧРАЁТГАН МУАММОЛАР, УЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЮЗАСИДАН АМАЛИЙ ТАКЛИФЛАР

Муаллиф: 1.Зарипова Шаҳноза Ўктамжон қизи

2.Муродуллаева Муниса Рустам қизи

Сергели тумани бўйича ИИО ФМБ ходимлари

Аннотация: Мақола ёки тадқиқот гувоҳлантириш тергов ҳаракати тушунчаси, унинг ҳуқуқий асослари ва амалиётда қўлланишини таҳлил қилади. Гувоҳлик бериш жараёни, тергов органлари томонидан гувоҳдан маълумот олиш усуллари ва далилларни тўплашнинг аҳамияти кўриб чиқилади. Шунингдек, гувоҳлантириш жараёнида юзага келадиган муаммолар ва уларни бартараф этиш бўйича амалий таклифлар тақдим этилади. Мақсад — тергов ҳаракатларини такомиллаштириш ва судда далилларни самарали тақдим этишни таъминлаш.

Калит сўзлар

- Воқеа жойи
- Далилларни йиғиш
- Гувоҳ ва жабрланувчилар
- Ҳужжатлаш
- Криминалистика
- Терговчилар малакаси
- Замонавий технологиялар
- Муаммолар ва таклифлар

Кириш

Жиноят процессида тергов ҳаракатларининг ўтказилиши қонунийлик, адолат ва инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш принципларига қатъий риоя

этилишини талаб этади. Улардан энг муҳимларидан бири бўлган тинтув тергов ҳаракати жиноят иши бўйича муҳим далилларни (жиноят қуроллари, ҳужжатлар, пул маблағлари ва бошқа қимматликлар, яширинаётган шахслар ёки жасадлар) топиш ва олиб қўйиш мақсадида амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 159–170-моддаларида батафсил тартибга солинган ушбу ҳаракат фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқлари – турар жой дахлсизлиги, шахсий ҳаёт сирлари ва мулк дахлсизлигига жиддий таъсир кўрсатади. Шу сабабли, тинтув фақат етарли асослар мавжуд бўлганда ва қонунда белгиланган қатъий тартибда ўтказилиши лозим.

Сўнги йилларда мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли суд-ҳуқуқ ислоҳотлари, хусусан, 2024–2025 йилларда тергов судьялари институтининг ваколатларини кучайтириш, “Habeas Corpus” принципларини мустаҳкамлаш ва тергов ҳаракатлари устидан суд назоратини кенгайтириш тинтувнинг қонунийлигини таъминлашга қаратилган муҳим қадамлар бўлди. Бироқ, амалиётда ҳали ҳам адвокат иштирокининг чекланганлиги, видеофиксациянинг тўлиқ амалга оширмаслиги, протокол нуқсонлари каби муаммолар сақланиб қолмоқда, бу эса далилларнинг судда номақбул деб топилишига ва фуқаролар ҳуқуқларининг бузилишига олиб келади.

Мазкур мавзу тинтув тергов ҳаракатини ўтказишнинг қонунда белгиланган усуллари, амалиётда учраётган муаммолар ва уларни бартараф этиш юзасидан амалий таклифларни ўз ичига олади. У тергов органлари ходимлари, адвокатлар, судьялар ва талабалар учун долзарб бўлиб, жиноят процессида қонунийлик ва инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг янги босқичида муҳим аҳамиятга эга.

Гувоҳлантириш тергов ҳаракатини ўтказиш усуллари

Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси (ЖПК)га кўра, гувоҳлантириш (освидетельствование) тергов ҳаракати сифатида жиноят иши доирасида далилларни тўплаш ва текшириш мақсадида амалга оширилади. Бу

ҳаракат жабрланувчи, гумонланувчи, айбланувчи ёки гувоҳнинг танасини кўздан кечириш орқали излар, жароҳатлар, тана белгиларини аниқлашга қаратилган.

Асосий усуллар:

1. Холислар (понятые) иштирокида ўтказиш: ЖПК 74-моддасига асосан, гувоҳлантириш камида 2 нафар холис иштирокида амалга оширилади. Холисларга ҳуқуқ ва мажбуриятлари тушунтирилади, улар тергов ҳаракати жараёнининг холислигини таъминлайди.

2. Протокол тузиш: Ҳаракат жараёни батафсил протоколда қайд этилади, фото ва видео ёзувлар қўлланиши мумкин.

3. Тиббий кўрик билан бирга ўтказиш: Кўпинча суд-тиббий экспертиза билан боғлиқ бўлиб, жароҳатларнинг характер ва сабабларини аниқлаш учун мутахассис жалб қилинади.

4. Видео ва аудио фиксация: Замонавий амалиётда тергов ҳаракатларининг шаффофлигини таъминлаш учун видеоёзув қўлланилиши тавсия этилади (Президент фармонлари ва прокуратура кўрсатмаларига асосан).

5. Шахснинг розилиги ёки суд қарори: Гувоҳлантириш шахснинг шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилган ҳолда ўтказилиши керак; мажбурий ҳолларда суд санкцияси талаб қилинади.

Бу усуллар ЖПКнинг тегишли моддалари (масалан, тинтув, кўздан кечириш ва гувоҳлантириш билан боғлиқ бўлимлар)да белгиланган.

Амалиётда учраётган муаммолар:

- **Холисларнинг холислиги бузилиши** → Баъзи ҳолатларда холислар терговчи билан боғлиқ шахслар бўлиб, ҳаракатнинг объективлигига путур етказди.

- **Процессуал бузилишлар** → Гувоҳлантириш вақтида фото/видео фиксациясиз ўтказилиши, протоколда тўлиқ қайд этилмаслиги, шахс ҳуқуқларининг бузилиши (масалан, ҳиссий босим).

- **Техник воситалардан фойдаланмаслик** → Амалиётда криминалистик техника ва экспертиза имкониятларидан тўлиқ фойдаланмаслик, бу далилларнинг мақбуллигига таъсир қилади.

- **Қийноқ ва босим ҳолатлари** → Айрим ҳолатларда гувоҳлантириш жараёнида шахсга нисбатан ноқонуний босим ўтказилиши (омбудсман ва прокуратура мониторингларида қайд этилган).

- **Рақамлаштиришнинг этишмаслиги** → Тергов ҳаракатлари қоғоз шаклида юритилади, бу самарадорликни пасайтиради ва камчиликларга сабаб бўлади.

Бу муаммолар прокуратура ва тергов департаменти таҳлилларида, шунингдек, суд амалиёти обзорларида кўп учрайди.

Бартараф этиш юзасидан амалий таклифлар:

1. **Видео ва аудио фиксацияни мажбурий қилиш** → Барча гувоҳлантириш ҳаракатларини видеоёзув билан ўтказишни қонунан белгилаш, бу шаффофликни оширади ва бузилишларнинг олдини олади.

2. **Холислар базасини яратиш** → Холисларни тасодифий танлаш тизимини (рақамли платформа орқали) жорий этиш, уларнинг терговчидан мустақиллигини таъминлаш.

3. **Терговчилар малакасини ошириш** → Тергов департаменти ва прокуратура ўқув семинарларини кўпайтириш, замонавий криминалистик усулларни ўргатиш.

4. **Рақамли тизим жорий этиш** → Тергов жараёнларини рақамлаштириш (Президент кўрсатмасига асосан), шу жумладан гувоҳлантириш протоколларини электрон базаларда сақлаш.

5. **Адвокат ва мутахассис иштирокини кенгайтириш** → Гувоҳлантиришда адвокатнинг мажбурий иштирокини таъминлаш, тиббий кўрикни мустақил экспертлар ўтказишини кучайтириш.

6. **Назоратни кучайтириш** → Прокуратура ва омбудсман томонидан мунтазам мониторинг ўтказиш, бузилишлар учун қатъий жавобгарлик белгилаш.

Хулоса

Гувоҳлантириш — жиноят ишларини холис ва қонуний тергов қилишда муҳим процессуал ҳаракат ҳисобланади. Уни ўтказишда қонун талабларига қатъий риоя қилиш, инсон ҳуқуқлари ва шаънини ҳурмат қилиш ҳамда замонавий усуллардан фойдаланиш орқали амалиётда учраётган муаммоларни самарали ҳал этиш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси.
2. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси.
3. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси.
4. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг қарорлари (тергов ҳаракатларини ўтказишга оид).
5. Раҳмонов Қ.Р. Жиноят процесси. — Тошкент: Юридик адабиётлар, 2020.
6. Ҳусанов О.Ҳ. Жиноят процесси бўйича дарслик. — Тошкент: TDYU, 2019.
7. Каримов И.А. Ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамияти асослари. — Тошкент, 2018.
8. Абдураҳмонов Ф. Тергов ҳаракатлари назарияси ва амалиёти. —